

УДК 378

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-1083-1090](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-1083-1090)

Теличко Наталія Вікторівна доктор педагогічних наук, професор кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання, Мукачівський державний університет, вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, 89600, тел.: (050) 535-32-59, <https://orcid.org/0000-0002-1779-333X>

Рогульська Оксана Олександрівна доктор педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 19016, тел.: (096) 886-08-29, <https://orcid.org/0000-0001-5603-0274>

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ОБІЗНАНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК СФОРМОВАНOSTІ ГУМАНІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. У статті привернуто увагу до культурологічних проблем освіти і виховання як результату системного і полісистемного розгляду зв'язків освіти і культури, що є особливо актуальним для вчителів гуманітарних дисциплін, зокрема вчителя іноземних мов, який за своїм покликанням є не лише носієм гуманітарних цінностей як представника людинотворчої професії, а й транслятором гуманітарних знань та сучасного гуманітарного світогляду; обґрунтовано, що метою гуманітарної освіти є духовна культура, у якій людина відтворює себе у своїй людській цінності, у повноті своїх переживань, роздумів і мрій; пізнає суспільство на різних етапах його історії, осмислює феномен культури, сенс свого існування та існування інших людей, що дозволяє їй адаптуватися до сучасного суспільства.

У статті актуалізовано увагу на важливому завданні іншомовної професійно-орієнтованої підготовки, яке передбачає розширення культурологічних знань, культурологічної обізнаності здобувачів освіти, залучення їх до культурних цінностей, знайомство з кращими творами світового мистецтва, формування навичок толерантної поведінки у різних життєвих ситуаціях.

Обґрунтовано, що формування культурологічної компетенції відображає сучасну тенденцію гуманізації та гуманітаризації освіти, сприяючи досягненню відповідних цілей - наближає до іншої культури, підвищує рівень освіти того, хто вивчає англійську мову на професійному рівні, у процесі оволодіння новими соціокультурними знаннями розширює його світогляд,

забезпечує ефективне управління як комунікативною діяльністю, так і особистою поведінкою.

Досліджено, що для формування у студентів сучасних знань про культуру, реалії життя в іншомовних країнах, адекватної поведінки в різноманітних життєвих ситуаціях, тобто соціокультурної обізнаності, необхідно активніше впроваджувати культурологічний підхід до вивчення іноземної мови, оскільки він сприяє формуванню глобального мислення студентів та створює інтелектуальну базу для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Заначено, що формування культурологічної обізнаності є заздалегідь спланованим результатом педагогічної діяльності у процесі викладання професійно-орієнтованих дисциплін, який досягається за допомогою різних прийомів, методів та засобів навчання.

Ключові слова: культурологічна обізнаність, культурологічний підхід, гуманітарна культура, іншомовна культура, гуманітарні цінності, соціокультурна компетенція, аутентичні матеріали.

Telychko Natalia Viktorivna doctor of pedagogical sciences, professor Department of English language and literature with teaching methods, Mukachevo State University, St. Uzhgorodskaya, 26, Mukachevo, 89600, tel.: (050) 535-32-59, <https://orcid.org/0000-0002-1779-333X>

Rogulska Oxana Oleksandrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor Department of English language and literature with teaching methods, Khmelnytskyi National University, str. Instytutska, 11, Khmelnytskyi, 19016, tel.: (096) 886-08-29, <https://orcid.org/0000-0001-5603-0274>

CULTURAL AWARENESS AS A DETERMINING FACTOR OF THE FORMATION OF THE HUMANITARIAN CULTURE OF THE FUTURE TEACHER OF FOREIGN LANGUAGES

Abstract. The article draws attention to the cultural problems of education and upbringing as a result of a systemic and polysystemic consideration of the links between education and culture, which is especially relevant for teachers of humanitarian disciplines, in particular, a teacher of foreign languages, who by his vocation is not only a bearer of humanitarian values as a representative of humanitarian profession, but also a translator of humanitarian knowledge and a modern humanitarian worldview; the goal of humanistic education is a universal culture, and which a person creates himself and his human value, and the fullness of all his fears, thoughts and dreams; recognizes society at the final stage of its ictopia,

defines the phenomenon of cults, the value of its existence and the existence of other people, which allows it to adapt to the modern society has been substantiated.

The article focuses on the important task of foreign language professionally oriented training, which involves the expansion of cultural knowledge, cultural awareness of education seekers, their involvement in cultural values, acquaintance with the best works of world art, and the formation of tolerant behavior skills in various life situations.

It is substantiated that the formation of cultural competence reflects the modern trend of humanization and humanization of education, contributing to the achievement of the corresponding goals - bringing closer to another culture, raising the level of education of those who study English at a professional level, in the process of mastering new socio-cultural knowledge, expanding their worldview, ensuring effective management both communicative activity and personal behavior.

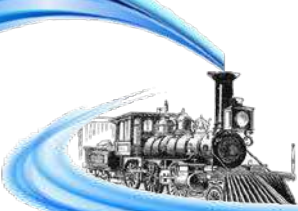
It has been investigated that in order to form students' modern knowledge about culture, the realities of life in foreign-speaking countries, adequate behavior in various life situations, that is, socio-cultural awareness, it is necessary to more actively implement a cultural approach to learning a foreign language, as it contributes to the formation of students' global thinking and creates an intellectual base for their future professional activities.

It is assumed that the formation of cultural awareness is a pre-planned result of pedagogical activity in the process of teaching professionally oriented disciplines, which is achieved with the help of various techniques, methods and means of education.

Keywords: cultural awareness, cultural approach, humanitarian culture, foreign language culture, humanitarian values, socio-cultural competence, authentic materials.

Постановка проблеми. «Формула» нової школи містить не лише зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві, а й умотивованого вчителя, який має свободу творчості та розвивається професійно, а також сучасне освітнє середовище, спрямоване на загальнокультурний, інтелектуальний розвиток їхньої особистості.

Особливо важливо це для вчителів гуманітарних дисциплін, зокрема вчителя іноземних мов, які за своїм покликанням є не лише носіями гуманітарних цінностей як представники людинотворчої професії, а й трансляторами гуманітарних знань та сучасного гуманітарно світогляду. Адже, метою гуманітарної освіти є духовна культура, у якій людина відтворює себе у своїй людській цінності, у повноті своїх переживань, роздумів і мрій; пізнає суспільство на різних етапах його історії, осмислює

феномен культури, сенс свого існування та існування інших людей, що дозволяє їй адаптуватися до сучасного суспільства [3, с. 100].

Принагідно зазначимо, що іншомовна культура – частина загальної культури людства, якою майбутній фахівець може оволодіти в процесі комунікативної освіти в освітньому (соціальному), розвивальному (психологічному), виховному (педагогічному) та пізнавальному (культурологічному) аспектах. У цьому контексті заслуговує на увагу впровадження культурологічного підходу до процесу фахової підготовки, зокрема, майбутнього вчителя іноземних мов.

Це дає підставу вважати, що важливість культурологічного підходу до формування всього змісту освіти, тому що для нього гуманітарна культура “є упорядкована сукупність загальнолюдських ідей, ціннісні орієнтації та якості особистості, універсальні способи пізнання та гуманістичні технології професійної діяльності”.

Узагальнюючи окреслене, вважаємо, що завданням іншомовної підготовки має стати розширення культурологічних знань, культурологічної обізнаності здобувачів освіти, що передбачає залучення їх до культурних цінностей, знайомство з кращими творами світового мистецтва, формування навичок толерантної поведінки у різних життєвих ситуаціях. В свою чергу, це спонукає створювати умови для зосередження уваги студентів на загальнолюдських цінностях; сприяти зростанню інтересу до чужої культури і мови та подоланню культуроцентризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової та методичної літератури, дотичної до проблеми дослідження дозволяє з’ясувати, що теоретичні засади проблеми досліджуються Д.В.Будняк, С.У.Гончаренком, С.Н.Денисенко, Г.В.Онкович, Н. В. Осадчою, Л.П.Пуховською та іншими. Проблема важливості культури для навчання й виховання, тобто педагогічному аспекту цього поняття, присвячені роботи І.А.Зязюна, М.П.Лещенко, Г.В.Онкович та ін.

Грунтовні дослідження Л.Масол, Л.Волинської, М.Левченка, М.Резниченка, Л.Хомич дозволяють не лише реалізувати культурологічний потенціал окремих академічних дисциплін, але й закласти основи інтеграції на міжпредметному рівні.

Всі науковці одностайні в тому, що саме впровадження культурологічного підходу до підготовки майбутніх вчителів іноземних мов зокрема сприяє формуванню у них соціокультурної компетенції. Проте, здійснений аналіз наукових досліджень проблеми сформованості гуманітарної культури майбутнього вчителя іноземних мов переконує нас у потребі більш ґрунтового аналізу проблеми культурологічної обізнаності.

Мета статті полягає в обґрунтуванні важливості культурологічної обізнаності майбутніх вчителів іноземних мов, як одного з визначальних

чинників формування їх гуманітарної культури; в окресленні умов педагогічної діяльності у процесі викладання професійно-орієнтованих дисциплін, які сприяють інтеграції в зміст освіти країнознавчих та культурологічних знань як комунікативного компонента у системи підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Одним із центральних стратегічних завдань розвитку фахової підготовки майбутнього вчителя іноземних мов сьогодні постає оновлення її змісту, підвищення рівня її якості у зв'язку з процесами глобалізації та потребою формування сприятливих умов для особистісного розвитку людини, її соціалізації у середовищі, якому притаманна наявність представників різних націй та культур, та інтеграції в зміст освіти країнознавчих знань як комунікативного компонента.

Аналіз філософсько-культурологічної, психолого-педагогічної літератури дає підстави констатувати постійне зростання уваги до культурологічних проблем освіти і виховання як результату системного і полісистемного розгляду зв'язків освіти і культури.

Формування культурологічної компетенції відображає сучасну тенденцію гуманізації та гуманітаризації освіти, сприяючи досягненню відповідних цілей - наближає до іншої культури, підвищує рівень освіти того, хто вивчає англійську мову на професійному рівні, у процесі оволодіння новими соціокультурними знаннями розширює його світогляд, забезпечує ефективне управління як комунікативною діяльністю, так і особистою поведінкою.

Принагідно зазначимо, що зміна соціокультурного контексту вивчення іноземних мов у європейських країнах та рекомендації Ради Європи з мовної освіти визначили нове соціальне замовлення суспільства в галузі освіти, зокрема щодо оволодіння ІМ, яке передбачає не лише навчання іншомовного спілкування, але й формування особистості на стику культур, готової до міжкультурного спілкування та здатної ефективно вирішувати інтеркультурні непорозуміння і конфлікти. Це означає, що майбутні фахівці мають усвідомлювати спільні та відмінні риси рідної й іншомовної культур для успішної участі в діалозі культур [1, с. 34].

Ведучи мову далі, підкреслимо, що оновлення змісту навчання іноземних мов пов'язується із деякими змінами у стратегічних напрямках розвитку сучасної вищої освіти - спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в здобувачів необхідних життєвих компетентностей (*life skills*), що в майбутньому давали б змогу випускникам – майбутнім фахівцям, комфортно почуватися в сучасному світовому мультинаціональному і полікультурному просторі.

Нам імпонує думка, що освіта, як така, передбачає введення людини до світу культури на різних етапах її життя. У самому загальному вигляді освіту

можна охарактеризувати як оволодіння культурою різних видів діяльності та спілкування. Культура при такому підході означає не що інше, як освіту – оволодіння знаннями, історично відібраними зразками діяльності та соціального спілкування. До освіти культура включена у вигляді словесних, знаковосимволічних узагальнених форм, що фіксують когнітивну, нормативно-ціннісну, естетичну значущість речей та явищ, їх споживчу користь.

Разом з тим, зближення понять “освіта” та “культура” не означає їх повного ототожнювання. Аналіз анкет студентів, їхні творчі роботи та власний багаторічний досвід фахової підготовки майбутніх вчителів іноземних мов свідчать, що саме впровадження культурологічного підходу до навчання сприяє формуванню їх культурологічної обізнаності та соціокультурної компетенції [2, с. 48].

На нашу думку, причиною виникнення прогалин у культурологічній обізнаності студентів філологічних спеціальностей, які готують майбутніх вчителів іноземних мов є поширена практика супроводжувати вивчення країнознавчих тем суто фактологічним матеріалом.

При цьому поза увагою викладача залишаються історичні події та культурні явища, їх вплив на розвиток нації та формування національної самосвідомості, позаяк, культура має поставати не тільки як перелік дат, набір пам’ятників та знаменитих імен, а вона покликана впливати на душі та почуття студентів, формувати їхній внутрішній світ, виховувати почуття прекрасного, сприяти залученню до сприйняття кращих витворів світового мистецтва.

Узагальнення знань студентів у сфері іншомовної культури, бесіди з викладачами щодо відмінного від нашого стилю життя, цінностей, норм поведінки в різних життєвих ситуаціях, свідчать, що за відсутності достовірної наукової інформації про все це як студенти, так і їхні викладачі дізнаються з фільмів, які дивляться по телебаченню.

Ми переконані в тому, що для формування у студентів сучасних знань про культуру, реалії життя в іншомовних країнах, адекватної поведінки в різноманітних життєвих ситуаціях, тобто соціокультурної обізнаності, необхідно активніше впроваджувати культурологічний підхід до вивчення іноземної мови, оскільки він сприяє формуванню глобального мислення студентів та створює інтелектуальну базу для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Слід зазначити, що в рамках культурологічного підходу до навчання англійської мови, обговорюючи соціокультурні аспекти в житті британського чи американського суспільства, ми постійно звертаємось до реалій нашого сучасного буття в Україні, що сприяє формуванню національної самосвідомості студентів, виробленню позитивного ставлення до соціально-економічних змін, які відбуваються в нашій країні [4, с. 3-4].

На наше переконання, формування культурологічної обізнаності є заздалегідь спланованим результатом педагогічної діяльності у процесі викладання професійно-орієнтованих дисциплін, який досягається за допомогою різних прийомів, методів та засобів навчання. Соціокультурний компонент тренується через аутентичні матеріали, наочні посібники, аудіовізуальні засоби.

До переваг використання іншомовних аутентичних матеріалів в освітньому процесі можна віднести те, що вони мають справжню освітню цінність, оскільки містять інформацію про все, що трапляється в світі; відображають усі зміни, які відбуваються у мові; можуть бути ефективно використані для розвитку навичок усіх видів мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, аудіювання); до них належать різні за видами тексти (статті, книги, газети тощо), які мають різні мовні стилі; автентичні матеріали підвищують комунікативну та пізнавальну мотивацію студентів, оскільки є цікавими та корисними, хоча часом і не зовсім простими для розуміння і потребують лінгвостилістичного та лінгвокраїнознавчого аналізу та коментаря; наближають студентів до реального життя, реальної іноземної мови та культури народу-носія цієї мови.

Для реалізації культурологічних цілей використання автентичних матеріалів можуть бути запропоновані блоги, брошури, календарі і розклади, показники, вивіски, карти, меню, повідомлення про погоду, листи, розповіді та вірші, щоденники студентів, есе, статті з газет і журналів, бюлетені, романи, інтерв'ю, бесіди, ток-шоу, реклама по телебаченню, радіо, відео-кліпи, фрагменти фільмів, ситуативні мультиплікаційні фільми, телевізійні шоу, що торкаються відомих тем, повнометражні фільми, матеріали радіо- і телепередач, які полегшують сприйняття іншомовної інформації та долучають користувача до культури тієї чи іншої країни тощо.

Висновки. Таким чином, здійснивши аналіз філософсько-культурологічної, психолого-педагогічної літератури, врахування власного професійного досвіду дає підстави констатувати постійне зростання уваги до культурологічних проблем освіти, зокрема, до культурологічної обізнаності майбутніх вчителів іноземних мов, яку можна вважати одним з визначальних чинників формування їх гуманітарної культури.

Література:

1. Ніколаєва С. Сучасні підходи до реалізації міжкультурної іншомовної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. Вип. 162(66). С. 31–36.
2. Овчарук О. В. Особистість у просторі культури: навчальний посібник. Київ: НАКККіМ, 2019. 136 с.
3. Силадій І. Гуманізація і гуманітаризація освіти в контексті її демократизації. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогіка*. 2020. Вип. 13. С. 93–102.
4. Федоренко С. В. Концептуальні підходи до визначення феноменологічного поняття «гуманітарна культура». *Психолого-педагогічні науки*. 2012. Вип. 5. С. 1–4.

References:

1. Nikolaieva, S. (2018). Suchasni pidkhody do realizatsii mizhkulturnoi inshomovnoi osvity [Modern approaches to the implementation of intercultural foreign language education]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 162(66), 31–36 [in Ukrainian].
2. Ovcharuk, O.V. (2019). Osobystist u prostori kultury [Personality in the space of culture]. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
3. Syladii, I. (2020). Humanizatsiia i humanitaryzatsiia osvity v konteksti yii demokratyzatsii [Humanization and humanitarianization of education in the context of its democratization]. *Naukovyi visnyk Kremenetskoï oblasnoi humanitarno-pedahohichnoi akademii im. T. Shevchenka. Serii: Pedahohika - Scientific Bulletin of the Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy named after T. Shevchenko. Series: Pedagogy*, 13, 93–102 [in Ukrainian].
4. Fedorenko S.V. (2012). Kontseptualni pidkhody do vyznachennia fenomenolohichnoho poniattia «humanitarna kultura» [Conceptual approaches to defining the phenomenological concept of "humanitarian culture"]. *Psykhologo-pedahohichni nauky - Psychological and pedagogical sciences*, 5, 1–4 [in Ukrainian].